

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN
SUD - HUQUQ ISLOHOTLAR**

Abdusamadova Zarina Shobiddin qizi,

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0009-5864-4750

e-mail: shavkatovazarina89@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonni barpo etishda amalga oshirilayotgan bir qator muhim islohotlar shu jumladan sud-huquq tizimidagi yangiliklar va Sud – zimmasiga davlat hokimyatining bo'g'inlaridan biri – Sud hokimyatini amalga oshirish yuklangan organ ekanligi haqida ma'lumotlar bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *Sud hokimiyati, demokratik islohotlar, "bir sud – bir instansiya", elektron sud, appelyatsiya, Konstitutsiya va qonunlar.*

ABSTRACT

This article describes a number of important reforms implemented in the establishment of New Uzbekistan, including news in the judicial system and information about the fact that the Court is one of the branches of the state government - the body entrusted with the implementation of judicial authority.

Key words: Judiciary, democratic reforms, "one court - one instance", electronic court, appeal, Constitution and laws.

KIRISH

Bugun yurtimizda tarixan qisqa fursatda ya'ni o'z milliy mustaqilligimizga erishganimizdan buyon butunlay yangicha va shu jumladan o'ziga xos bo'lgan bir

qator islohotlar ishlab chiqilayotgani va amalga tadbqiq qilinayotganligini aytishga tom ma'noda to'la haqqimiz bor. Bu kabi amalga oshirilayotgan islohotlardan ko'zlangan bir muhim maqsad bu – fuqarolarning qonun oldida tengligi, insonparvarlik, adolatlilik, qonun ustuvorligini ta'minlashga qaratilgandir. Shu asnoda, Prezidentimizning 2020 – yil 29 – dekabr kuni Oliy Majlisga navbatdagi Murojaatnomasida yurtimizda qonun ustuvorligini ta'minlash va sudhuquq tizimini takomillashtirish masalalariga alohida to'xtalib, erishilgan natijalar va kelgusidagi vazifalar haqida to'xtalib o'tganligi ham bir isbotdir.

Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek, oxirgi 4 yil davomida sud-huquq sohasini isloh qilish borasida 40 dan ortiq qonun, farmon va qarorlar qabul qilinganligini, adolat va qonun ustuvorligini ta'minlashda sud hokimiyati hal qiluvchi o'rinni egallashini, bu borada qilinishi lozim bo'lgan ishlar talaygina ekanligi davr taqozosidir. Mening fikrimcha, murojaatnomada sud sohasida amalga oshirish zarur bo'lgan bir qator vazifalar sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini ta'minlashga, uning nufuzini oshirib borishda fuqarolarning huquq va erkinliklarini har tomonlama ishonchli himoya qilishda yangi bir davrni boshlab berishi shubhasiz.

Sud (slavyancha so'z bo'lib — “ish” degan ma'noni bildiradi.) — odil sudlovni amalga oshiruvchi davlat organi hisoblanib, muayyan davlatning qonunlariga asosan protsessual tartibda jinoiy, fuqarolik, ma'muriy va boshqa toifadagi ishlarni hal qiladi. Ayrim shaxslar o'rtasida, ular bilan davlat idoralari, korxona, muassasa, tashkilot ma'muriyati, jamoat birlashmalari o'rtasida mulkiy va nomulkiy nizolarni, qonunbuzarliklarga doir ishlarni ko'rib chiqadi.

Fuqarolarning huquq va erkinliklarini yoki yuridik shaxs hisoblangan har qanday turdagi korxona, muassasalar, tashkilot huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoya qiladi.

Sud tizimi hozirgi O'zbekiston hududida davlatchilikka xos ko'p asrlik tarixga ega. Sud faoliyatini qadimdan xalq madaniyati, an'analari va ma'naviy negiziga asoslanib, obro'-e'tiborli, katta hayotiy tajribaga ega bo'lgan kishilar amalga oshirishgan. Ular chiqargan qarorlar har qanday shubhadan xoli va barcha uchun majburiy hisoblangan. O'zbekistonda qariyb o'n uch asr davomida shariat qonunlariga amal qilgan qozilik sudi hamda xalq urf-odatlarini va an'analariga suyanib qaror qabul qilgan biylar sudi mavjud bo'lgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Sud hokimiyati hozirgi asoslarga ko'ra boshqa ikki: Qonun chiqaruvchi va Ijro hokimiyatidan alohida faoliyat yuritadi. Buning isboti sifatida Konstitutsiyamizga e'tibor qaratadigan bo'lsak, Konstitutsiyamizning 106-moddasida "O'zbekiston Respublikasida sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan, boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil holda ish yuritadi" – deb keltirib o'tilgan. Shuningdek, qonunda belgilangan hollardan tashqari, hamma sudlarda ishlar ochiq ko'riladi. Ishlarni yopiq majlisda ko'rib chiqishga faqat qonunda belgilangan hollarda yo'l qo'yiladi. O'zbekiston Respublikasida sud ishlarini yuritish o'zbek tilida, qoraqalpoq tilida yoki muayyan joydagi ko'pchilik aholi so'zlashadigan tilda olib boriladi. Sud ishlari yuritilayotgan tilni bilmaydigan ishda ishtirok etuvchi shaxslarga tarjimon orqali ish materiallari bilan to'la tanishish, sud harakatlarida ishtirok etish huquqi va sudda ona tilida yoki ular biladigan boshqa tilda so'zlash

huquqi ta'minlanadi.¹ Bundan ko'rinib turibdiki, sud ishlarini yuritishning har qanday bosqichida malakali yuridik yordam olish huquqi kafolatlanadi. Sudning faoliyati qonun ustuvorligini, ijtimoiy adolatni, fuqarolarning tinchligi va totuvligini ta'minlashga qaratilgandir.

Mamlakatimizda sud hokimiyatining konstitutsiyaviy huquqiy maqomi, tuzilishining qonuniy asosi O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va shu jumladan O'zbekiston Respublikasining "Sudlar to'g'risida"gi qonuni va tegishli boshqa qonun hujjatlari bilan belgilanadi. Shuningdek O'zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanganligi, unga ko'ra inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat deb belgilanganligini hisobga olib, har bir inson huquq va burchlarini belgilash va unga qo'yilgan jinoiy aybning qanchalik darajada asosli ekanligini aniqlash uchun to'liq tenglik asosida uning ishi oshkora va adolat talablariga rioya qilingan holda mustaqil va xolis sud tomonidan ko'rib chiqish huquqiga ega ekanligi Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasining 10 – moddasida va O'zbekiston Respublikasi qo'shilgan boshqa xalqaro huquq hujjatlarida mustahkamlangan. Shuni ham ta'kidlash lozim, sudyalalar uchun belgilangan ma'lum talablar doirasida ular uchun faoliyati davomida ba'zi majburiyatlar qo'yilgan. Misol uchun, sudya sud hokimiyatining sha'ni va mustaqilligini mo'tabar tutishi, halol va beg'araz bo'lishi, qonunga rioya etishi va fuqarolarning huquqlarini hurmat qilishi, o'zining sudyalik lavozimi nufuzidan shaxsiy manfaatlari yoki boshqa shaxslarning manfaatlari yo'lida foydalanishdan o'zini saqlashi, huquq sohasida o'zining kasb malakasini oshirib borishi, shaxsiy hayotda yuksak axloqiy qoidalarga amal qilishi,

har bir sudyaning konstitutsiyaviy normalar va qonunlarga, “Sudyalarning odob – axloq kodeksi” qoidalariga rioya qilishini, talab etiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi” farmoni mazkur sohadagi davlat siyosatini sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘tarib, quyidagi uchta asosiy ustuvor yo‘nalishlarni belgilab berdi:

- Sud hokimyatining chinakam mustaqilligini ta‘minlash;
- Fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish;
- Odil sudlovga erishish darajasini oshirish.

Mazkur ustuvor yo‘nalishlarni amalga oshirish orqali sud sohasini demokratlashtirishga va erkinlashtirishga, fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish borasidagi roli va ahamiyatini oshirishga va yuqorida keltirib o‘tilgan bir qator muammolarni hal etishga zamin yaratadi.

My.sud.uz tizimining eng ijobiy jihati shundaki, unda sudga murojaat qilish namunalari ham keltirilgan. Bu namunalar dunyoning birorta ham sud tizimida uchramaydigan interaktiv xizmat hisoblanib, bu fuqarolar sudlarga murojaat qilishda hujjatlarning tayyor namunalaridan mutlaqo bepul foydalanish imkoniyatini yaratib bergan.

Hozirgi kunda yurtimizda qonunchilik va sud – huquq tizimini rivojlantirishga qaratilgan chora tadbirlar faol amalga oshirilmoqda ekan, men

ushbu maqolada sudhuquq tizimini rivojlantirishda jahon davlatlari tajribalari va ularni O'zbekistonda tatbiq etish istiqbollari haqida ham to'xtalmoqchiman. Bir necha dunyoning rivojlangan davlatlari jumladan, Buyuk Britaniya, Birlashgan Arab Amirliklari, Germaniya Federativ Respublikasi, Fransiya va Amerika Qo'shma Shtatlari qonunchiligi va sud-huquq tizimi o'rganilib, o'z milliy sud-huquq tizimimizga qo'shimcha tarzda kerakli takliflar ham kiritilmoqda. Misol uchun Fransiya sud tizimi: Umumiy sudlar tizimiga boshchilik qiluvchi Kassatsion sud Fransiyadagi eng ko'hna davlat muassasalaridan biri hisoblanadi.

Prezidentlik hokimiyatining ko'payishi, sud-prokurorlik organlarining to'laligicha prezidentga bo'ysunishi, maxsus tribunallar va Davlat xavfsizligi sudining ta'sis etilishi, sudlar va tribunallarning siyosiy jinoyatlar to'g'risidagi ishlar bo'yicha vakolat doirasini kengaytirish – zamonaviy Fransiyadagi sud va prokuratura organlarining tuzilishi va faoliyatining o'ziga xos jihatlari shulardan iborat. Barcha sudlar umumiy va maxsus sudlarga bo'linadi. Umumiy sudlar tizimida birinchi instansiya sudlarini, appelyatsiya va kassatsiya sud instansiyalarini farqlash mumkin. Kassatsion sud qarorlari palatalarning biri tomonidan, yoxud uch palata vakillaridan tashkil topgan aralash palata tomonidan, va nihoyat, sudning birinchi raisi, palatalar raislari va oqsoqollari (duayenlar) va har bir palatadan ikkitadan vakildan tarkib topgan plenum tomonidan chiqariladi. Ishlarning aksariyati palatalarning birortasi tomonidangina ko'rib chiqiladi.

REFERENCES

1. “Sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari

to'g'risidagi" prezident farmoni. Sud va huquqni muhofaza qilishchi organlar fan-darsligi. 357-bet.

2. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 11 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor SJIF 2022: 5.947 Advanced Sciences Index Factor ASI Factor = 1.7 806 w November 2022 www.oriens.uz

3. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi. 3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish choratadbirlari to'g'risidagi" farmoni.

4. Sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlar fan-darsligi. (Toshkent-2020).